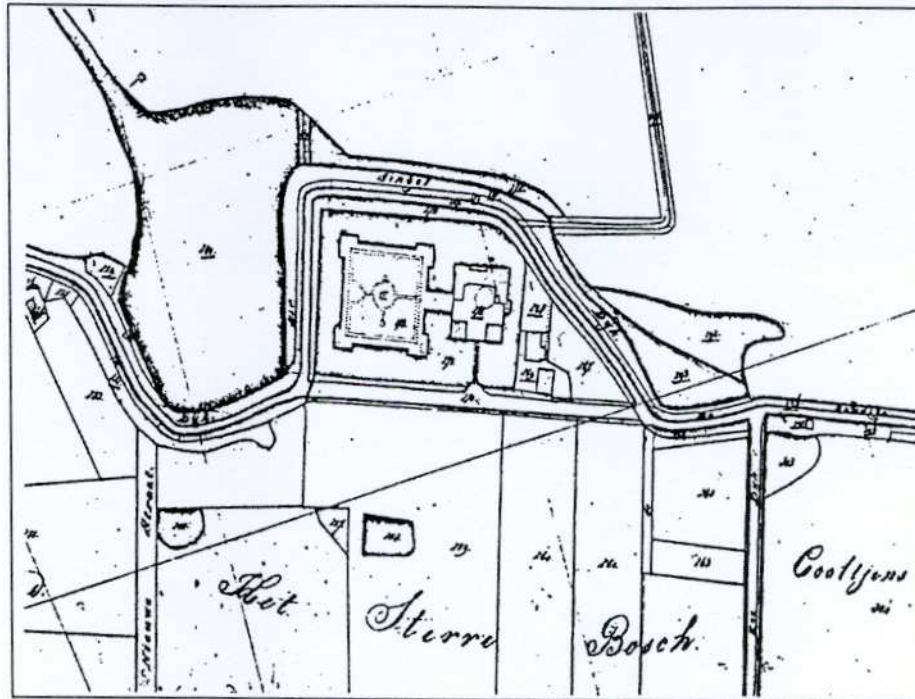

HET STERRENBOS BIJ HET KASTEEL VAN OIJEN

door ir. Jos Cuijpers.

Het kadastrale minuutplan (1829) van de voormalige gemeente Oijen en Teeffelen vermeldt in het gebied ten zuiden van het kasteel van Oijen het toponiem (veldnaam) “Het Sterre Bosch” (1).

afbeelding 11 Kadastrale minuutplan uit 1829

Dit is een enigszins verwarrende naam. Sterrenbossen zijn bekend uit de landschapsarchitectuur van de zeventiende en achttiende eeuw. Wie in de gelegenheid is de kasteeltuinen van Versailles te bezoeken, kan ze nog in volle glorie zien: bossen die doorsneden worden door rechte lanen, die samenkomen op een enkele punt (van waaruit de lanen dus als een ster uiteenstralen, vandaar de naam Sterrenbos (2)). Sterrenbossen waren vooral populair in de zeventiende en achttiende-eeuwse franse tuinarchitectuur. Zij hadden een voorliefde voor dergelijke rechte, abstracte vormen. Grote kasteelparken werden voorzien van plantenborderies en sterrenbossen, waar de kasteelbewoners naar hartelust konden flaneren.

Maar wat doet zo'n naam nou in Oijen? Er is in de verre omtrek geen bos te bekennen, laat staan iets dat zou wijzen op een sterrenbos. Ook is er uit de literatuur of uit oude kaarten iets bekend van bossen of grote kasteelparken bij het kasteel.

Bij het bestuderen van luchtfoto's uit 1974 (3) zag ik op het perceel op de hoek van de Oijense Bovendijk en de Kasteelstraat duidelijk een ringvormige structuur met van daaruit straalsgewijs uitlopende rechte lijnen: de typische plattegrond van een sterrenbos! De lijnen zijn zo duidelijk herkenbaar, dat te bepalen is, dat de cirkel enigszins uit het midden van het perceel lag, met een noord-zuidlijn parallel aan de Kasteelstraat en vervolgens uitstralende lijnen met een onderlinge hoek van 30 graden.

Behalve op het kadastrale minuutplan komt de naam “Sterrenbosch” ook voor in archiefstukken. De vroegste vermelding die ik heb kunnen vinden stamt uit het jaar 1791. Toen werd het perceel aangeduid als “Het Nieuwe Sterrebosch” (4). Blijkbaar was het sterrenbos toentertijd dus nog redelijk recent.

Het betreffende perceel is nu een rietperceel (in beheer bij Natuurmonumenten). Een gedeelte ervan is omstreeks 1980 opgehoogd met afvalspecie, die vrijkwam bij de aanleg van de rioolpersleiding naar de RWZI. Vanaf de grond is de stervorm niet waarneembaar (hoewel er soms wel duidelijke verschillen in groeihoogte in het riet zichtbaar zijn).

Is het verantwoord het betreffende perceel te identificeren met de veldnaam “het Sterrebosch”? De vormovereenkomst is treffend; de vorm op de luchtfoto is bovendien zo opvallend, dat een andere verklaring moeilijk lijkt. Blijft de vraag over, waarom de landmeter van het kadaster het hele gebied ten zuiden van het kasteel als “Sterre Bosch” heeft aangegeven, terwijl die naam betrekking had op maar een klein deel ervan. Die verklaring is niet moeilijk. De landmeters van het kadaster hadden de opdracht de opgemeten secties in blokken te verdelen, die samen een veldnaam kregen. Die blokken vielen vaak samen met gebezigde veldnamen, maar niet altijd. Dan kreeg zo’n blok een naam van slechts een deel van de percelen. Zo had de landmeter in dit geval ook de veldnaam “Steenoven” kunnen kiezen, een naam die een ander perceel ten zuiden van het kasteel, in datzelfde blok, droeg. Gelukkig heeft hij dat niet gedaan en is de veldnaam Sterrenbos behouden gebleven.

De datering (vlak voor 1791) komt goed overeen met het gebruik van sterrenbossen in de landschapsarchitectuur. Mogelijk heeft de toenmalige kasteelheer echter geen “echt” sterrenbos met bomen en lanen aangelegd, maar een plaatselijke interpretatie daarvan, waarbij de sterren als “dammetjes” uitgespaard bleven en de omliggende grond uitgegraven werd: (zoals de rabatten die her en der in de omgeving aanwezig zijn - dit “aardhalen” was destijds de gebruikelijke praktijk om klei te winnen voor de reparatie van dijken).

Hoe het ook zij - het sterrebos, althans het restant daarvan, is een zeldzaam en bijzonder restant van grondgebruik uit vroeger eeuwen en verdient onze aandacht en bescherming.

Noten:

1. Kadastraal Minuutplan gemeente Oijen en Teeffelen, 1829
2. Sterrenbos: plantsoen, bos dat doorsneden wordt door straalsgewijze van een middelpunt uitgaande lanen, Van Dale, Groot woordenboek der Nederlandse Taal, 13e uitgave, 1999.
3. Luchtfoto april 1974, gemaakt t.b.v. de landinrichtingsdienst
4. Verpondingsboek Oijen, 1791: “het nieuw Sterrebosch en Hof”.